

Nr 97.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen, angående grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl.; given Stockholms slott den 27 februari 1942.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:ts Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 27 februari 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, förslag till grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl. under tiden från och med andra kvartalet 1942 till och med första kvartalet 1943 samt anför därvid följande.

Innan jag anmäler förslag till grunder för kristillägg under det närmaste året för statliga befattningshavare och pensionärer m. fl., torde jag i korthet få redogöra för hittills gällande bestämmelser i ämnet och de motiv som legat till grund för dessa.

Under år 1941 har enligt beslut av 1940 års urtima riksdag (prop. nr 66, skriv. nr 91) samt, såvitt gäller präster, enligt beslut av 1941 års riksdag (prop. nr 42, skriv. nr 76) utgått ett särskilt kristillägg till statens befattningshavare i allmänhet och till vissa andra befattningshavargrupper med statligt reglerade löner, ävensom till motsvarande grupper tjänste- och famil-

jepensionärer. Bestämmelser i ämnet ha utfärdats genom kungörelserna den 17 januari 1941 angående kristillägg under år 1941 åt *dels* vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (nr 29), *dels* vissa f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer (nr 30), *dels ock* pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl. (nr 31), ävensom genom kungörelsen den 28 mars 1941 (nr 163) angående kristillägg under år 1941 åt lärare i slöjd och hushållsgöromål vid folk- och småskolor och därmed jämförliga läroanstalter samt kungörelsen den 13 juni 1941 (nr 411) angående kristillägg åt präster under år 1941. Under första kvartalet 1942 utgår kristillägg enligt en av 1941 års riksdag beslutad provisorisk reglering (prop. nr 349, skriv. nr 519). Bestämmelser härom ha utfärdats genom kungörelse den 16 januari 1942 (nr 9).

Kristilläggen avse att ge viss kompensation för prisstegring utöver den levnadskostnadsnivå, vid vilken rörligt tillägg och dyrtidstillägg å löner och pensioner enligt gällande författningar äro maximerade. Denna nivå anges av levnadskostnadstalet 120 i den indexserie, där 1935 års levnadskostnader betecknats med 100, och motsvarar talet 188 i indexserien med juli 1914 som basperiod.

Enligt bestämmelserna för år 1941 skulle kristillägg utgå, när levnadskostnaderna stigit med 8 enheter eller mera över indextalet 120 i 1935 års levnadskostnadsserie, och då utgöra 4 procent av de nyreglerade lönerna, respektive, då fråga var om löner och pensioner, vilka icke reglerats vid 1935 års levnadskostnadsnivå, 4 procent av de löne- eller pensionsbelopp, som enligt gällande författningar skulle utgå vid nyssnämnda nivå (= indextalet 156 i 1914 års levnadskostnadsserie). Vid fortsatt stegring av levnadskostnaderna upp till eller över talet 136 skulle kristillägget höjas till 8 procent, dock tidigast vid det kvartalsskifte, som inträffade sex månader efter det, vid vilket index nått talet 128. Någon höjning av kristillägget därutöver ifrågakom icke. Enligt bestämmelserna för första kvartalet år 1942 skulle kristillägget höjas till 12 procent från och med den 1 januari 1942, därest levnadskostnaderna uppnådde eller översteg talet 144.

Vid årsskiftet 1940/41 steg levnadskostnadstalet till 130. Kristillägget utgick på grund härav med 4 procent från och med den 1 januari 1941. Den 1 april uppnådde levnadskostnadsindex talet 140. Kristillägget, som enligt vad nyss nämnts reglerades endast med sex månaders mellanrum, utgick jämväl under andra kvartalet oförändrat med 4 procent. Den 1 juli, då levnadskostnadsindex fortfarande stod vid 140, höjdes kristillägget till 8 procent för tiden till årets utgång. Den 1 januari 1942 slutligen, då levnadskostnadsindex steg till 145, höjdes kristillägget för innevarande kvartal till 12 procent.

Den utformning kristillägget fått med en 50-procentig kompensation för prisstegringar över förut nämnd nivå, vilken kompensation erhålles endast med viss eftersläpning på grund av dels indexintervallens storlek, dels föreskriften om ändring tidigast efter sex månader, har väsentligen betingats

av allmänna ekonomiska överväganden. Såsom jag vid anmälan av propositionen nr 66 till 1940 års urtima riksdag framhöll, utformades kristillägget med hänsyn framför allt till tvenne grundläggande omständigheter i landets ekonomiska läge, nämligen att stegringen i levnadskostnaderna väsentligen berodde på sämre försörjningsvillkor för folket i dess helhet och att en fortgående höjning av inkomsterna i pengar för den ena eller den andra betydande befolkningsgruppen under sådana förhållanden innebure risker för inflationsartad prisutveckling. Det framstod för den skull såsom angeläget att de olika gruppernas naturliga strävan efter kompensation genom höjda inkomster i pengar hölles tillbaka och att en samverkan i stället eftersträvades för att under en rimlig avvägning av olika krav ge största möjliga stadga åt prisutvecklingen. I fråga om lönetillägg efter levnadskostnadsindex för de statsanställda innebar detta att strävandet fick inriktas på att förlänga den tidsperiod, under vilken ett visst tillägg bibehölls oförändrat, och att hålla tilläggets höjd inom de snävaste gränser, som voro förenliga med hänsynen till inkomstutvecklingen inom samhället i övrigt och med kravet på en rimlig fördelning av kristidens svårigheter mellan olika medborgargrupper.

Såsom vid anmälan av propositionen nr 349 till 1941 års riksdag angående kristillägg under första kvartalet 1942 angavs, höllos under hösten 1941 överläggningar om kristilläggens utformning för innevarande år med representanter för personalorganisationerna. Överläggningarna ledde emellertid icke fram till något definitivt resultat. Med hänsyn till ovissheten om vissa förutsättningar för den fortsatta prisutvecklingen — förhandlingarna med jordbrukarna pågingo ännu och frågan om nytt ramavtal på allmänna arbetsmarknaden skulle snart tagas upp mellan landsorganisationen och arbetsgivareföreningen — ansågo personalorganisationerna sig icke kunna då godtaga ett från regeringens sida framfört förslag till reglering av kristilläggen, innebärande förlängd giltighet av den för år 1941 gällande regleringens principer utan begränsning uppåt, utan anhöllo, att förhandlingarna därom måtte få återupptagas i januari 1942. I anledning av tjänstemännens önskemål om uppskov med överläggningarna förelades riksdagen då endast förslag om provisorisk reglering av kristilläggen för första kvartalet 1942.

I mitten av januari 1942 träffades uppgörelse om nytt ramavtal mellan svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen. Huvudgrunderna för dyrtidskompensationen enligt detta avtal kunna i korthet angivas på följande sätt, därvid levnadskostnaderna uttryckas i indextal av 1935 års serie i stället för indextal av 1914 års serie, som använts i avtalet.

De vid årsskiftet utgående rörliga tilläggen skola fortfarande utgå. (Enligt tidigare gällande ramavtal har vid indextalet 128 erhållits ett tillägg å 2.4 procent och för stegring till 136 ett ytterligare tillägg å 4 procent.) Därutöver utgår enligt nya avtalet ett tillägg å 4 procent från och med den 1 februari 1942, alltså en månad efter det att levnadskostnaderna överstigit indextalet 144. Om index stiger till något över 149 (talet 237 i 1914 års se-

rie), erhålles vidare ett tillägg å 2.5 procent och vid fortsatt stegring till 152 ett ytterligare tillägg å 1.5 procent. Dessa tillägg utgå dock först en månad efter datum för indextalet. Därest levnadskostnaderna den 1 april 1942 skulle stiga ända till indextalet 152, utgår endast 2.5-procentstillägget med en månads eftersläpning under de tre närmaste månaderna och först därefter 1.5-procentstillägget. Om index däremot den 1 juli eller den 1 oktober skulle stiga till 152, utan att något föregående kvartalsskifte ha uppnått 149, erhålles ett tillägg å 4 procent omedelbart utan eftersläpning.

Om index skulle stiga till 160, inträder rätt för båda parter att uppsäga dessa regler, vilka dock upphöra att gälla tidigast från och med den 1 oktober 1942.

Tilläggen räknas å 1938 års genomsnittliga kontanta förtjänster per timma under ordinarie arbetstid.

I slutet av januari månad ha de från hösten uppskjutna överläggningarna med representanter för statstjänstemännens organisationer återupptagits. Förhandlingarna ha pågått under större delen av februari månad och under gårdagen avslutats, sedan enighet uppnåtts om ett förslag till grunder för kristillägg under en tid av ett år framåt, räknat från den 1 april 1942.

Departements-
chefen.

Vid de fortsatta förhandlingarna ha från tjänstemännens sida ifrågasatts olika förbättringar i de hittills gällande grunderna för kristilläggen. Därvid har bland annat framhållits, att den nedpressning i standarden, som följde av den i princip 50-procentiga compensationen, bleve tyngre att bära, ju högre levnadskostnaderna steg. Icke heller denna compensation erhöles ju i sin helhet på grund av den eftersläpning, som utmärkte löneförändringarna i förhållande till de stigande levnadskostnaderna, beroende på de stora indexintervallerna och föreskriften om ändring av kristilläggen tidigast efter sex månader. Vidare har åberopats en jämförelse med de genom det nya ramavtalet uppnådda villkoren, vilka ansetts vara bättre än nuvarande kristilläggsgrunder dels på grund av en mindre eftersläpning, dels också på grund av att de rörliga tilläggen å allmänna arbetsmarknaden beräknades å 1938 års löner, medan statstjänstemännens kristillägg utginge i förhållande till 1935 års nivå.

Å andra sidan har häremot måst vägas de allmänna synpunkter, som voro avgörande för statsmakternas tidigare ställningstaganden i frågan och som fortfarande måste anses äga giltighet, framför allt det förhållandet att levnadskostnadsstegringen väsentligen har sin grund i försämrade försörjningsvillkor för hela samhället och att en fortgående stegring av inkomsterna i takt med levnadskostnaderna då måste innebära risker för inflationsartad prisutveckling. Det är sålunda nödvändigt att genom en rimlig avvägning mellan olika krav söka hålla tillbaka olika gruppers naturliga strävan efter compensation i form av höjda penninginkomster och i möjlig mån söka fördröja löneökningarna i anledning av de stegrade levnadskostnaderna.

Vid förhandlingarna har det emellertid visat sig möjligt att komma fram till ett för både det allmänna och de anställda godtagbart resultat. De hittills gällande huvudprinciperna för kristilläggens utformning ha därvid i det väsentliga bibehållits, men en del uppmjukningar, som de anställda ur sina synpunkter ansett betydelsefulla, ha i viss anslutning till det nya ramavtalets bestämmelser gjorts. Kompensationsgraden för levnadskostnadsstegringarna, 50 procent, har i princip bibehållits oförändrad. Uppmjukningarna innebära, att eftersläpningen i lönerna icke skulle bli lika stark som tidigare. I stället för den under fjolåret gällande halvårsregleringen har sålunda liksom i det nya ramavtalet godtagits kvartalsreglering, varjämte de indexintervaller, mellan vilka ändringar i kristilläggen tidigare icke inträtt, i vissa lägen minskats. Höjningarna av kristilläggen med 4 procent ha förut erhållits för intervaller å 8 enheter i 1935 års levnadskostnadsserie, eller vid indextalen 128, 136 och 144. I ramavtalet har emellertid steget mellan vad som motsvarar indextalen 144 och 152 uppdelats i två steg, nämligen ett första från 144 till 149, för vilket erhålles ett tillägg å 2.5 procent, och ett andra steg från 149 till 152, för vilket erhålles ett ytterligare tillägg å 1.5 procent. För statstjänstemännens kristillägg har en liknande anordning föreslagits, nämligen en uppdelning av intervallet mellan 144 och 152 i två lika stora intervaller å 4 enheter, som vardera skulle medföra 2 procents kristillägg. Vid levnadskostnadsstegring över talet 152 skulle däremot fortfarande gälla intervaller å 8 enheter med kristilläggsförhöjningar å 4 procent, utan någon begränsning uppåt. Kristillägg efter dessa grunder skulle enligt det vid förhandlingarna uppnådda resultatet utgå under de fyra närmaste kvartalen, alltså från och med den 1 april 1942 och ett år framåt, dock att statstjänstemännen skulle äga rätt att upptaga förhandlingar om ändringar i kristillägget för första kvartalet 1943.

Jag förordar, att förslag om kristilläggsgrunder i enlighet med det vid förhandlingarna uppnådda resultatet måtte genom proposition föreläggas riksdagen. Detta förslag innebär oförändrade kristillägg efter 12 procent, så länge levnadskostnadsindex, som nu står vid 145, icke uppnått talet 148. Då denna nivå nåtts, ökas kristilläggen enligt förslaget med 2 procent, och vid fortsatt stegring till 152 erhålles ytterligare 2 procents tillägg. Enligt hittills gällande principer skulle någon förhöjning icke ha inträtt förrän vid 152, men då med 4 procent. Vid fortsatt uppgång av index skola ökningar av tilläggen om 4 procent erhållas för stegringar om 8 enheter.

Kristilläggen förutsättas i övrigt skola utgå enligt samma bestämmelser som under år 1941 och första kvartalet år 1942.

Kostnaderna för kristillägg under andra kvartalet 1942 böra avföras å de i riksstaten för innevarande budgetår anvisade särskilda förslagsanslagen till kristillägg under olika huvudtitlar, respektive, såvitt angår affärsverken m. fl., bestridas med de medel, av vilka kristillägg under budgetåret enligt riksdagens tidigare fattade beslut skola utgå. Frågan om anslag till kristillägg under nästa budgetår torde jag få anmäla senare.

Med åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

Kungl. Maj:ts proposition nr 97.

dels besluta, att kristillägg må utgå under tiden från och med andra kvartalet 1942 till och med första kvartalet 1943 enligt av mig i det föregående angivna grunder,

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Sune Wisén.